УДК 37.032

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-1\(6\)-224-235](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-1(6)-224-235)

Костюшко Ганна Олексіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, тел.: (050) 662-09-75, <https://orcid.org/0000-0001-7214-9590>

Бевзо Галина Андріївна кандидат філологічних наук, доцент кафедри загальноосвітніх дисциплін, Українсько-американський університет Конкордія, вул. Тургенєвська, 8/14, м. Київ, 02000, тел.: (067) 287-01-14, <https://orcid.org/0000-0003-3731-8867>

Тарангул Любова Миколаївна начальник Чернівецької філії ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Чернівецька філія, вул. Героїв Майдану 5, м. Чернівці, 58001, тел.: (067) 372-27-31, <https://orcid.org/0000-0002-9888-9252>

ЕТНІЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ПРОЦЕС ВХОДЖЕННЯ ІНДИВІДА ТА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ В СУЧАСНЕ ПОЛІЕТНІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Анотація. У статті досліджено процес інтеграції індивіда та здобувача освіти в поліетнічне середовище. Проаналізовано вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на процес етнічної соціалізації. Обґрунтовано актуальність питання етнічної соціалізації. Зазначено, що етнічна ідентифікація допомагає індивіду і здобувачу освіти зокрема краще орієнтуватися у суспільстві. Розглянуто різні наукові точки щодо формулювання термінів «етнічність» та «етнічна спільнота», оскільки це основні поняття етносоціології. Охарактеризовано поняття «етнос» як у вузькому, так і у широкому розумінні. Проаналізовано поняття «етнос» в різних формах його існування. Розкрито елементи категорії «соціальне середовище», зокрема зазначено, що це поняття включає такі загальні характеристики, як суспільний лад, систему виробничих відносин, матеріальні умови життя, тип виробництва та суспільні процеси. Розкрито сутність поняття «соціалізація», під яким доцільно розуміти процес і результат засвоєння та подальшого активного відтворення індивідом соціального досвіду. Розглянуто явище етнічної ідентичності. Визначено основні причини різноманітності інтерпретації процесу етнічної ідентифікації індивіда. Виокремлено основні типи «етносоціальних процесів», до яких належать еволюційні процеси, процеси взаємодії та міжнародні конфлікти. Окреслено та наведено складові таких форм міжетнічної взаємодії, як асиміляція, дискримінація, етнокультурна ізоляція, культурний плюралізм, формування культури міжнаціональних відносин. Виокремлено фактори впливу на поліетнічне середовище в суспільстві. Висвітлено та описано

характерні риси полікультурного середовища, охарактеризовано основні аспекти їх соціалізуючого впливу на індивіда та здобувача освіти зокрема. Виокремлено основні етапи процесу входження індивіда та здобувача освіти в сучасне поліетнічне середовище.

Ключові слова: етнічна соціалізація, етнос, етнічна спільнота, соціальне середовище, етносоціальні процеси, соціалізація індивіда, соціалізація здобувача освіти.

Kostiushko Ganna Oleksiyivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Education and Social Work, The National Pedagogical Dragomanov University, Pyrogova St., 9, Kyiv, 01601, tel.: (050) 662-09-75, <https://orcid.org/0000-0001-7214-9590>

Bevzo Halyna Andriyivna Ph.D. in Linguistics, Associate Professor of General Studies Department, Ukrainian-American Concordia University, Turhenievskaya st., 8/14, Kyiv, 02000, tel.: (067) 287-01-14, <https://orcid.org/0000-0003-3731-8867>

Tarangul Liubov Mykolaivna, Head of Chernivtsi branch of State Scientific Institution «Institute of Education Content Modernization», Chernivtsi branch, Heroes of the Maidan St., 5, Chernivtsi, 58001, tel.: (067) 372-27-31, <https://orcid.org/0000-0002-9888-9252>

ETHNIC SOCIALIZATION AS A PROCESS OF ENTERING AN INDIVIDUAL AND EDUCATOR INTO THE MODERN POLYETHNIC ENVIRONMENT

Abstract. The article examines the process of integration of the individual and the learner into a polyethnic environment. The influence of internal and external factors on the process of ethnic socialization is analyzed. The urgency of the issue of ethnic socialization is substantiated. It is noted that ethnic identification helps the individual and the learner in particular to better navigate society. Various scientific points on the formulation of the terms "ethnicity" and "ethnic community" are considered, as these are the basic concepts of ethnosociology. The concept of "ethnicity" is described both in the narrow and in the broad sense. The concept of "ethnicity" in various forms of its existence is analyzed. Elements of the category "social environment" are revealed, in particular, it is noted that this concept includes such general characteristics as social order, system of production relations, material living conditions, type of production and social processes. The essence of the concept of "socialization" is revealed, by which it is expedient to understand the process and result of assimilation and further active reproduction of social experience by an individual. The phenomenon of ethnic identity is considered. The main reasons for the diversity of interpretation of the process of ethnic identification

of the individual are identified. The main types of "ethnosocial processes" are identified, which include evolutionary processes, processes of interaction and international conflicts. The components of such forms of interethnic interaction as assimilation, discrimination, ethnocultural isolation, cultural pluralism, formation of the culture of interethnic relations are outlined and given. Factors influencing the polyethnic environment in society are highlighted. The characteristic features of the multicultural environment are highlighted and described, the main aspects of their socializing influence on the individual and the learner in particular are characterized. The main stages of the process of entering the individual and the learner in the modern polyethnic environment are highlighted.

Keywords: ethnic socialization, ethnicity, ethnic community, social environment, ethnosocial processes, socialization of the individual, socialization of the learner.

Постановка проблеми. Особливе місце у вітчизняній та зарубіжній педагогіці займають дослідження особливостей процесу етнічної соціалізації. Цей процес досліджували психологи, філософи, історики, соціологи, географи, економісти, мистецтвознавці, етнографи, культурологи, теологи, демографи.

Проблема пізнання та прийняття індивідом етнічних особливостей народів, їх характеру, психології та поведінки є актуальною сьогодні, оскільки різні аспекти цієї проблеми стали фундаментальними в динамічних процесах суспільного розвитку [1]. Водночас особливо актуальною є проблема входження здобувачів освіти у поліетнічне середовище за умов сучасності.

Слід зазначити, що одним із наслідків світової технологічної революції стало різке посилення інформаційно-комунікаційної залежності держав і народів один від одного. Глобалізація світових процесів призводить до розмивання етнічно-культурної самобутності народів та уніфікації життя за іноземними стандартами. ЗМІ мають вирішальний вплив на ціннісні орієнтації та ідеали суспільства. Неефективна політика останнього посилює вплив неякісної культури на молоде покоління, зокрема на здобувачів освіти і стає постійним чинником руйнування етнічного менталітету.

Сучасні реалії вимагають урахування етнічного чинника при дослідженні входження індивіда в соціальне середовище, особливо якщо таке середовище поліетнічне, оскільки у разі приєднання України до Європейського співтовариства етнічна ідентичність сприятиме ідентичності певної етнічної групи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен етнічної соціалізації індивіда і здобувача освіти зокрема досліджували Ф. Гіддінгс, Е. Дюркгейм, Г. Тард, Ч. Кулі, Дж. Мід, Дж. Піаже, Л. Кольберг, А. Маслоу, Н. Смелцер, Е. Еріксон, І. Кон, Л. Орбан-Лембрик, О. Леонтьєв, С. Максименко, В. Семіченко. Проблема розвитку особистості в полікультурному середовищі неодноразово була предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме таких науковців як Ф. Бацевич, В. Борисенков, З. Гасанов, М. Геворкян, О. Грива, Ю. Давидов, Н. Іванець, М. Кузьміна, В. Макаєва, Л. Супрунова.

Етнічну ідентичність вивчали та продовжують вивчати багато вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема Н. Баліч, М. Губогло, І. Данилюк, Л. Дробіжева, Д. де Ворс, В. Муха, О. Павлова, Ж. Піаже, С. Рижова, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, Й. Фінні. Зокрема, вчені зазначають, що етнічна особливість виникає передусім як «усвідомлення належності до певної етнічної спільноти, ідентифікація з іншими представниками етносу на основі спільної історичної пам'яті, спільних культурних архетипів тощо».

Варто згадати дослідження, спрямовані на міжетнічні відносини всередині країни, які проводили Б. Андерсон, Ф. Барт, В. Бек, Дж. Девере, Г. Лебон, С. Леві, М. Олсон, А. Сміт та ін. Проблеми етнічно-національної ідентичності, а саме співвідношення між етнічністю та нацією, розглядаються в роботах М. Бенкса, М. Бентона, Дж. Баумана, Е. Кауфмана, А. Сміта, П. Спенсера, А. Томпсона та інші. На сучасному етапі такими дослідниками є Л. Гудков, В. Ільїн, С. Лур'є, Я. Тощенко та інші дослідники, що вивчають міжнаціональні відносини.

Мета наукової статті полягає у розкритті специфіки процесу входження індивіда та здобувача освіти зокрема в сучасне поліетнічне середовище.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, природа кожного індивіда є особливою, оскільки породжує відчуття приналежності до тієї чи іншої соціальної групи, з якою вона ототожнюється, має для кожної людини надзвичайне значення.

Усвідомлення належності до певної етнічної спільноти є одним із проявів соціальності людини. Одним із найважливіших чинників розвитку особистості є етнічна ідентифікація, яка допомагає індивіду, а особливо тоді, коли він здобуває освіту, орієнтуватися в суспільстві. Сформована етнічна ідентичність є запорукою успішної соціалізації особистості та передумовою продуктивності її життя.

Етнічні питання сьогодні приваблюють все більше дослідників: етнологів, етнопсихологів, етносоціологів, етнополітиків, соціальних філософів. Результатом наукового осмислення цього явища є поява багатьох теорій, які формують у сучасному суспільствознавстві три напрямки: примордіалізм, конструктивізм та інструменталізм, які в теоретичному конфлікті не є єдиною теорією для пояснення етнічного явища. Цей факт оновлює дослідження етносу як соціального ресурсу [2].

Одним з основних понять етнопсихології є термін «етнічність» або «етнічна спільнота». Вперше термін «етнічна спільнота» вжили та ввели в науковий обіг М. Чебоксаров і М. Левін, які розглядали це поняття набагато ширше, ніж поняття «народ». Етнічна спільнота – це тип великої соціальної групи, яка формується і розвивається природним історичним шляхом і може існувати двома способами:

- 1) як реальна (компактна) сукупність людей, які завдяки своїй відносній цілісності є самостійним суб'єктом історико-суспільного процесу;
- 2) у розосередженому (дисперсному) стані, що входить до складу більшої кількості етнічних спільнот, ніж їх структурне утворення.

Слово «етнос» з'явилося в науковій літературі на зламі XVIII – XIX століть і вживалося в різних значеннях: для визначення етапів розвитку людства (Л. Морган), історико-культурних провінцій (А. Бастіан), а також окремих культурних одиниць (Я. Ляпуж). Частіше його використовувати почали на початку XX століття. Етнос розглядається як соціальний організм певної території та певних груп людей. Завдяки розвитку економічних, культурних, комерційних та інших зв'язків у цих людей склалася спільна мова, спільні риси культури й побуту, особливості інтелектуального складу [3, с. 192].

Окрім такого вузького розуміння поняття етносу, Ю. Бромлей розглядає його у широкому розумінні цього слова як етносоціальний організм (наприклад, націю зі своєю економічною та політичною спільнотою).

Основними характеристиками етносу в різних формах його існування є: 1) наявність шлюбно-сімейних зв'язків; 2) спільна територія та політичний устрій; 3) мова; 4) господарська одиниця.

Вітчизняна психологія вважає, що етнічні групи можуть існувати в різних формах. Найпопулярнішою є історична типологія, яка виділяє такі основні форми етносів: клани, племена, народності, нації. При цьому у вітчизняній науці найчастіше вживаються поняття плем'я, народність, нація; за кордоном – племена і народи. Таким чином, поняття етносу є найширшим у порівнянні з іншими.

Навколишнє середовище розуміється як реальність, в якій відбувається розвиток людини. На формування особистості впливає географічне, соціальне та особисте оточення. Географічне середовище, що включає клімат, природні умови та ресурси, насамперед впливає на спосіб життя та характер його діяльності. Близьке оточення – це сім'я, рідні, друзі. Це середовище в основному визначає коло інтересів і потреб, поглядів і цінностей дитини, створює умови для розвитку її природних задатків.

Термін «соціальне середовище» включає такі загальні характеристики, як суспільний лад, систему виробничих відносин, матеріальні умови життя, тип виробництва та суспільні процеси, тощо. Тому під соціальним середовищем розуміють суспільство з притаманними йому матеріальними та духовними компонентами, які прямо чи опосередковано впливають на формування особистості.

Соціалізація – це процес і результат засвоєння і подальшого активного відтворення особистістю соціального досвіду. Процес соціалізації нерозривно пов'язаний зі спільною діяльністю людей та їх спілкуванням. Завдяки соціалізації людина набуває вже раніше набутих суспільством знань, умінь і навичок; досвіду творчої, пошукової діяльності для вирішення нових проблем, що виникають у житті; переживання ставлення до навколишньої дійсності та до себе, засвоєння суб'єктивних соціальних переживань, при цьому сприйняття одних і тих же факторів у сторін може відрізнятися, адже різні люди можуть здобувати різний досвід з об'єктивно схожих ситуацій. Останнє не тільки

суб'єктивно сприймається, а й суб'єктивно переосмислюється і стає джерелом індивідуалізації особистості. Тому соціалізація не веде до нівелювання особистості, а навпаки, людина набуває в ній індивідуальності.

Більшість націй були створені шляхом об'єднання кількох етнічних груп. Важливим чинником консолідації етносів, їх зближення та спілкування були товарне виробництво і торгівля. У давні часи громади виникали з людей, які жили на великих територіях, але розмовляли однією мовою, хоча ці спільноти не були особливо стійкими. І лише коли сформувався світовий ринок, а товарно-грошові відносини стали загальними, почали виникати сучасні нації. Епіцентром цього процесу була Європа, тут раніше, ніж в інших регіонах, сформувалася система національних держав, у які об'єдналися декілька етнічних груп [4, с. 204].

Етнічна соціалізація (етнізація) – це процес становлення людини як представника певної етнічної групи шляхом інтеріоризації тих культурних і соціальних цінностей і відносин, які становлять основу соціального існування етносу. Цей процес передбачає оволодіння цінностями, орієнтирами, моделями поведінки, властивими певному етносу, відтворення соціальних зв'язків і соціального досвіду етносу, перетворення цих переживань в особисту власність.

Етнічна ідентичність – це невід'ємна частина соціальної ідентичності людини, психологічна категорія, яка пов'язана з усвідомленням належності до певної етнічної спільноти. Етнічна ідентичність є результатом когнітивно-емоційного процесу самопізнання як приналежності до етносу, певної ідентифікації з ним та відокремлення від інших етносів.

Соціалізація та етнічна ідентичність є взаємозалежними явищами. Критерієм соціалізації особистості є сформованість етнічної самосвідомості, тих уявлень, позицій, цінностей, світоглядів, норм поведінки, які притаманні їй суспільству. При цьому для успішного формування етнічної самосвідомості людина має засвоїти основні життєві реалії. Етнічна ідентичність виникає внаслідок взаємодії особистості та суспільства і є рушійним, пусковим механізмом подальшої орієнтації в просторі, взаємодії та міжособистісного взаєморозуміння.

Етнічна соціалізація – це динамічний і безперервний процес, що проходить через структурні рівні. Спочатку в її основі лежать примітивні, загальні, зовнішні характеристики: мова, одяг, символіка. На вищих рівнях розвитку особистість вже може сприймати глибші групові характеристики: релігію, історичний досвід, характерні особистісні особливості нації [5].

Різноманітність інтерпретацій процесу етнічної ідентифікації особистості пов'язана з численними проявами феномену етнічності, а тому використання когнітивних навичок інтерпретаційної соціології на основі якісних методів дослідження виявляється найбільш продуктивним, коли перед дослідником стоїть завдання розуміння дійсності, яка швидко змінюється. Незважаючи на те, що в західній соціології використання якісних методів аналізу сягає кінця

XIX – початку XX ст. (фундаментальна емпірико-теоретична праця «Польський селянин в Європі та Америці» У. Томаса та Ф. Знанецького, дослідження про міжетнічну взаємодію в межах великого міста Чиказької школи соціології), з 1960-х років вони користуються все більшою популярністю серед міжнародної наукової спільноти на пострадянському просторі – лише з 90-х років XX ст.

Зарубіжні дослідники Т. Беш та Дж.-С. Лі звертають увагу на те, що світ стає різноманітнішим, і глобалізація та міграція є вагомими причинами для цього. Тому вчені визначили толерантність як відповідь на різноманітність у багатокультурних, демократичних суспільствах. Вчені багатьох країн реагують на зростаючу різноманітність у суспільстві, їм важливо зрозуміти значення та особливості толерантності та критично поставити під сумнів позитивні та негативні можливості процесу соціалізації в поліетнічному середовищі [6; 7]. Дійсно, Т. Беш та Дж.-С. Лі розглядають різні компоненти та види толерантності, і, таким чином, піднімають питання про корисність толерантності та ступінь її важливості в процесі соціалізації [6; 7].

Деякі вчені вважають, що проблема безетнічності насправді є проблемою безсоціальності і навіть антисоціалізму. Тому першочерговими завданнями соціальної педагогіки в сучасних умовах є етнічна та міжетнічна соціалізація особистості, формування культури міжнаціональних відносин і полікультурності. Адже «характеристикою сучасного суспільного розвитку є інтеграційні процеси в усіх сферах життя. Дедалі більш популярними і реальними стають уявлення про те, що виховання та освіта мають бути спрямовані на розуміння єдності всієї світової спільноти».

Одним із першочергових завдань народної та родинної педагогіки в сучасних умовах є виховання у дітей культури міжнаціональних взаємин. У широкому розумінні культура міжнаціональних взаємин є своєрідною духовно-моральною системою, яка має на меті, з одного боку, розвивати творчий потенціал етносу, з іншого – взаємодіяти зі спадщиною інших етносів та оволодіти загальнолюдськими цінностями. Це система духовно-моральних уявлень, ідей і вірувань, соціальних почуттів і настроїв, форм поведінки, специфічних видів діяльності, які здійснюються на основі спільних інтересів і потреб з метою покращення взаєморозуміння і взаємодії між різними етнічними групами, за умов обміну етнічними матеріальними та духовними цінностями.

У більш вузькому розумінні культура міжнаціональних взаємин – це духовно-моральна, духовно-психологічна якість людини, яка здатна до активного й ефективного життя в поліетнічному середовищі. Виховання культури міжнаціональних відносин передбачає: формування ставлення до поліетнічності як до загальної, об'єктивної, неминучої реальності, так і до позитивної реальності, оскільки поліетнічність національного цілого має ту перевагу, що обумовлює взаємне збагачення народів, передаючи при цьому етнічний досвід, особливості мови, розвиток культурного простору;

формування гуманного ставлення до представників різних етносів, їх історії та культури, внеску того чи іншого етносу у розвиток матеріальної та духовної культури, поступальний розвиток людства; формування системи ціннісних орієнтацій, етичних настанов для контактів з представниками інших етнічних груп; оволодіння знаннями про етнічні групи та міжнаціональні відносини; пропагування поваги до почуття честі та гідності інших етнічних груп; толерантне ставлення до інших поглядів і вірувань, чуйність в оцінці традицій, звичаїв, обрядів різних етнічних груп; розвиток умінь і навичок міжнаціональної взаємодії, спроби вдосконалюватись у цій діяльності; формування умінь і навичок подолання особистісних та психологічних бар'єрів у спілкуванні, попередження ситуацій, що викликають емоційну напруженість у стосунках представників різних етнічних груп, попередження конфліктних ситуацій; участь у загальноприйнятих моделях і нормах поведінки для етнічних груп.

Життєдіяльність полікультурного середовища зазвичай визначається етносоціальними процесами, що відбуваються в ньому. Етносоціальні процеси часто трактуються як «зміни складу та способу життя певного етносу, а також їхнього оточення (у соціальному середовищі, у взаєминах з іншими етносами, в межах їх структурних елементів), що зумовлюють істотні зміни в існуванні, розвитку та функціонуванні цього етносу» [8, с. 36].

До основних типів «етносоціальних процесів» належать еволюційні процеси, процеси взаємодії та міжнародні конфлікти (табл.1).

Таблиця 1

Основні типи «етносоціальних процесів»

Тип етносоціальних процесів	Наслідки етносоціальних процесів
Еволюційні процеси	обумовлені соціально-економічними та політико-культурними факторами і піддаються впливу за економічними, історичними, політичними, природно-географічними та геополітичними факторами, що визначають: тимчасову міграцію етносів або їх частин на нові території, етнічний розвиток нових країн, частину території іншої держави та переміщення туди частини її населення
Процеси, що викликані взаємодією різних етнічних спільнот	викликають зміни в самосвідомості етносу чи його частини, прийняття певних груп до інших етносів і навіть припинення існування етносу та появу нового: формування діаспор, переміщення в нових кордонах багатонаціональних груп
Війни та міжнародні конфлікти	завершуються анексією інших територій та зміною кордонів різних етнічних груп

Джерело: складено авторами за даними джерела [4, с. 318].

Варто зазначити, що всі етносоціальні процеси, як еволюційні, так і трансформаційні, призводять до важливих змін в етнічних спільнотах, а саме до:

– етнічної консолідації (пов'язаної з об'єднанням різних груп одного етносу, кожен з яких хоча й зберігає основні характеристики етносу до

консолідації, але набуває значних відмінностей в обрядах і звичаях, характеризується своїм діалектом);

– етнічної асиміляції («розчинення» одного народу або його частини в середовищі іншого, знищення етнічних особливостей етносу чи його частини та оволодіння мовою, культурою та звичаями етносу, у межах якого він асимілювався);

– етнічного поділу (існує два види: парціація (розподіл єдиного раніше етносу на кілька більш-менш рівних частин) та етнічна сепарація (відділення від якого-небудь народу його частини (звичайно порівняно невеликої), що згодом перетворюється в самостійний етнос).

Кожне поліетнічне культурне середовище постійно знаходиться під впливом певних чинників (рис.1).

Рис. 1. Фактори впливу на поліетнічне середовище в суспільстві
 Джерело: складено авторами за даними джерела [9].

Усі перераховані чинники не лише впливають на життя в полікультурному середовищі, а й визначають форми міжетнічної взаємодії.

До таких форм належать:

– асиміляція (повне засвоєння культури одного народу іншим (мирне чи в результаті завоювання), що призводить до зміни і навіть втрати етнічної належності);

– дискримінація (обмеження чи позбавлення прав і свобод інших етнічних груп привілейованими засобами через професійні заборони, утруднений доступ до освіти, погане матеріальне становище тощо);

- етнокультурна ізоляція (мінімізації спілкування окремих народів з представниками інших культур);
- культурний плюралізм (найпозитивніша форма міжетнічної взаємодії, що знаходить своє вираження у рівноправності народів, яким надається безперешкодна і юридично закріплена можливість реалізувати свій культурний потенціал)» [4, с. 214].

Аналіз особливостей етносоціалізації дозволяє виокремити основні етапи етнічної соціалізації особи (рис. 2).

1. Оволодіння культурою свого етносу	<ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення своєї етнічної приналежності; - формування етнічної самосвідомості;
2. Формування цілісного уявлення про етнічну картину суспільства і світу в цілому	<ul style="list-style-type: none"> - виховування інтересу до життя та культури інших етнічних груп; - позитивне ставлення до культурних
3. Розвиток умінь і навичок інтеграції у поліетнічне середовище	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток вміння контактувати з представниками інших етнічних груп; - міжнаціональні взаємини

Рис. 2. Процес входження індивіда в сучасне поліетнічне середовище
Джерело: складено авторами за даними джерела [2].

На основі аналізу низки праць О. Гриви, О. Гуренко, Т. Спіріної та інших науковців можна стверджувати, що формування культури міжнаціональних відносин передусім передбачає:

- 1) формування їхнього ставлення до мультиетнічності як загальної, об'єктивної, неминучої реальності, при чому ця реальність є позитивною, оскільки багатоетнічність певного національного цілого має перевагу, за якої створює умови для взаємного збагачення етносів досвідом, формування соціальних зв'язків, розвитку культурного простору, тощо;
- 2) формування гуманного ставлення до представників різних етносів, їх історії та культури, внеску того чи іншого етносу у розвиток матеріальної та духовної культури, поступальний розвиток людства;
- 3) формування системи ціннісних орієнтацій, етичних настанов для контактів з представниками інших етнічних груп;
- 4) особисте оволодіння знаннями про етнічні групи та міжнаціональні відносини;
- 5) пропагування поваги до почуття честі та гідності інших етнічних груп; толерантне ставлення до інших поглядів і вірувань, чуйність в оцінці традицій, звичаїв, обрядів різних етнічних груп;
- 6) розвиток в особистості навичок і вмінь міжнаціональної взаємодії, спроби самовдосконалення в цій діяльності;

7) формування умінь та навичок подолання особистісних та психологічних бар'єрів у спілкуванні, попередження ситуацій, що викликають емоційну напруженість у стосунках різних етнічних груп, попередження конфліктних ситуацій; спільна прихильність до моделі та норми поведінки етносу.

Висновки. Отже, етнічний чинник має важливе значення при входженні індивіда в соціальну систему. Етносоціальні процеси є надзвичайно багатограними, підпадають під вплив багатьох факторів та заслуговують на постійну фіксацію та вивчення їх закономірностей. Виокремлені в результаті дослідження етапи входження індивіда в сучасне поліетнічне середовище є складними за своєю структурою і залежать від психологічних, демографічних, національних чинників, що формують індивідуальність етнічної соціалізації кожного індивіда.

Література:

1. Кобець О. В. Етнопсихологія: навчально-методичний посібник. Краматорськ: ЦТРИ «Друкарський дім». 2020. 260 с.
2. Бутковська Н. Етнічність як соціальний ресурс. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики 2017. Вип. 75. С. 44-52.
3. Руденко Ю. Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. 364 с.
4. Олексюк Н. Соціальне виховання як основа етнічної соціалізації особистості в умовах мультикультурного середовища. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2018. Вип. 24 (2). С. 106-112.
5. Рафальський О. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.
6. Besch T. M., Lee, J.-S. On toleration in social work. European Journal of Social Work. 2018. Vol. 21, № 2. P. 311-322.
7. Lee, J.-S., Besch, T. M. Critical reflection on toleration in social work. European Journal of Social Work. 2020. Vol. 23, № 1. P. 18-29.
8. Явір В. А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт: монографія. Київ: Логос, 2018. 468 с.
9. Bezverkha K. Social Identity as the Ukrainian Migrants' Adaptation Factor in Czech Republic. Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспектива дослідження: Матеріали XX Міжнародної конференції молодих науковців. К.: Логос, 2018. С. 26-28.

References:

1. Kobec' O. V. (2020). *Etnopsihologija [Ethnopsychology]*. Kramators'k: CTRI "Drukars'kij dim". [in Ukrainian].
2. Butkovs'ka N. (2017). Etnichnist' jak social'nij resurs [Ethnicity as a social resource]. *Social'ni tehnologii: aktual'ni problemi teorii ta praktiki - Social technologies: current issues of theory and practice*, 75, 44-52 [in Ukrainian].
3. Rudenko, Ju. (2020). *Konsolidacijna model' nacional'noi identichnosti: vid teorii suverenitetu do teorii politichnoi modernizacii [Consolidation model of national identity: from the theory of sovereignty to the theory of political modernization]*. Kiiv: "Vidavnictvo Ljudmila" [in Ukrainian].
4. Oleksjuk, N. (2018) Social'ne vihovannja jak osnova etnichnoi socializacii osobistosti v umovah mul'tikul'turnogo seredovishha [Social education as the basis of ethnic socialization of the individual in a multicultural environment]. *Naukovij chasopis Nacional'nogo pedagogichnogo*

universitetu imeni M. P. Dragomanova - Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov, 24 (2), 106-112 [in Ukrainian].

5. Rafal's'kij, O. (2020). *Etnopolitichni chinniki konsolidacii suchasnogo ukrains'kogo suspil'stva [Ethnopolitical factors of consolidation of modern Ukrainian society]*. Kiiv: IPiEND im. I. F. Kurasa NAN Ukraini [in Ukrainian].

6. Besch, T. M., Lee, J.-S. (2018). On toleration in social work [On toleration in social work]. *European Journal of Social Work - European Journal of Social Work*, 21(2), 311–322 [in Ukrainian].

7. Lee J.-S., Besch, T. M. (2020). Critical reflection on toleration in social work [Critical reflection on toleration in social work]. *European Journal of Social Work - European Journal of Social Work*, 23 (1), 18-29 [in Ukrainian].

8. Javir, V. A. (2018). *Etnopolitichna integracija ta dezintegracija u suchasnomu sviti: politiko-pravovij koncept [Ethnopolitical integration and disintegration in the modern world: political and legal concep]*. Kiiv: Logos [in Ukrainian].

9. Bezverkha, K. (2018). Social Identity as the Ukrainian Migrants' Adaptation Factor in Czech Republic [Social Identity as the Ukrainian Migrants' Adaptation Factor in the Czech Republic]. *Proceedings from '20: XX Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia « Problemi osobistosti v suchasnij nauci: rezul'tati ta perspektiva doslidzhennja » – The Twelwth International Scientific and Practical Conference « Problems of personality in modern science: results and prospects of the study »*. (pp. 26-28). K.: Logos [in Ukrainian].